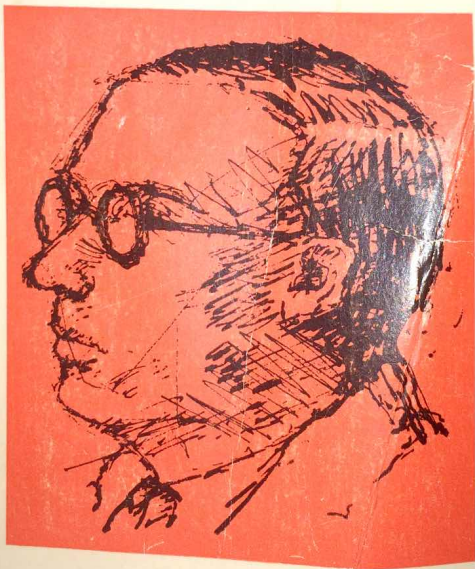

Jean-Paul Sartre

**Eksistentialisme
er humanisme**

Eksistensen
går forud for
essensen

ister, hvortil Heidegger og også de franske eksistentialister og jeg selv hører. Det, som de har tilfælles, er blot det faktum, at de mener, eksistensen går forud for essensen, eller, om De vil, at man må bygge på subjektiviteten. Hvad skal man egentlig forstå ved det? Når vi betragter en genstand, der er frembragt, som f. eks. en bog eller en papirkniv, så er denne genstand lavet af en håndværker, der er sat i gang af en forestilling; han støtter sig til forestillingen »papirkniv« og ligeledes til en forudgående fremstillingsteknik, der er en del af forestillingen, og som i grunden er en slags plan. Således er papirkniven på en gang en genstand, som frembringes på en bestemt måde, og som på den anden side er til en bestemt anvendelse. Man kan ikke antage, at en mand ville lave en papirkniv uden at vide,

hvad den skal bruges til. Vi kan altså sige, for papirknivens vedkommende, at essensen – d. v. s. de samlede midler og egenskaber, som gør det muligt at lave den og at definere den – går forud for eksistensen. Og således er tilstedeværelsen af en papirkniv eller en bog, der ligger foran mig, bestemt. Vi har altså her et teknisk syn på verden, ved hvilket vi kan sige, at frembringelsen går forud for eksistensen.

Teknisk syn
på verden

Når vi tænker os en skabende Gud, så er denne Gud næsten altid gjort lig med en højerestående håndværker. Og hvilken lære vi end henholder os til, om det er Descartes' eller Leibniz', så forudsætter vi altid, at viljen mere eller mindre følger forstanden eller mere eller mindre tilpasser sig efter den, og at Gud, når han skaber, nøjagtig ved, hvad det er, han skaber. Således kan forestillingen om mennesket i Guds tanke lignes ved forestillingen om papirkniven i industri-tankens. Og Gud frembringer mennesket efter en bestemt teknik og en forestilling, akkurat ligesom håndværkeren laver en

Mennesket og
Gud i det 18.
århundredes
filosofi

»Den menneskelige natur i det 18. århundredes filosofi

papirkniv efter en definition og en teknik. Således realiserer det individuelle menneske en bestemt forestilling, som er i den guddommelige forstand. I det 18. århundrede hos ateismens filosoffer er begrebet Gud afskaffet, men ikke i lige måde idéen om, at essensen går forud for eksistensen. Denne idé træffer vi næsten overalt. Vi finder den hos Diderot, hos Voltaire og endog hos Kant. Mennesket er i besiddelse af en menneskelig natur. Denne menneskelige natur, som er begrebet menneske, findes hos alle mennesker, og det vil sige, at hvert menneske er et enkelt eksempel på et universelt begreb: Mennesket. Hos Kant resulterer denne universalitet i, at skovmennesker, naturmennesker såvel som byborgeren, er tvunget ind i den samme definition og besidder de samme grundegenskaber. Og således går også her essensen forud for den historiske eksistens, vi møder i naturen.

Den ateistiske eksistentia-
lisme

Den ateistiske eksistentia-
lisme, som jeg repræsenterer, er mere konsekvent. Den erklærer, at dersom

Gud ikke eksisterer, er der i det mindste et væsen, hos hvem eksistensen går forud for essensen, et væsen, som eksisterer, før det kan defineres ved et begreb, og dette væsen er mennesket eller, som Heidegger siger, den menneskelige virkelighed. Hvad betyder det her, at eksistensen går forud for essensen? Det betyder, at mennesket først eksisterer, er til, viser sig i verden, og at det defineres bag efter. Dersom mennesket, således som eksistentia- listen opfatter det, ikke kan defineres, vil det sige, at det fra først af intet er. Det bliver til efterhånden, og det bliver, hvad det gør sig selv til: Altså: der er ikke nogen menneskelig natur, fordi der ikke er nogen Gud til at udtænke den. Mennesket er simpelthen, – ikke alene sådan som det begriber sig selv, men også sådan som det vil sig selv, og sådan som det opfatter sig selv efter eksistensen, sådan som det vil sig selv efter denne fremdrift mod eksistensen. Mennesket er ikke andet, end hvad det gør sig selv til. Dette er eksistentia- lismens første princip. Det

Den eksistentia- listiske opfattelse af mennesket

Mennesket er, hvad det gør sig selv til

er også det, man kalder subjektivitet, og som man bebrejder os under dette navn. Men hvad siger vi med det, andet end at mennesket har en større værdighed end en sten eller et bord? Vi påstår, at mennesket eksisterer først, d. v. s. at mennesket er til, før det kaster sig mod en fremtid, og at det er vidende om, at det projicerer sig ind i fremtiden.

Planen

Mennesket er fra først af en plan, som oplever sig selv subjektivt, i stedet for at være noget mos, noget rådenskab eller et blomkålshoved. Der eksisterer ikke noget som helst forud for denne plan. Der er ikke noget i en intelligibel himmel. Mennesket bliver det, som det har planlagt at være. – Ikke det, det gerne vil være.

Thi det, vi almindeligvis forstår ved at ville, er en bevidst afgørelse, som for de flestes vedkommende finder sted senere end det, man har gjort sig selv til. Jeg kan ville tilslutte mig et parti, skrive en bog, gifte mig... men alt det er kun en tilkendegivelse af et mere originalt valg, mere spontant end det, man kalder vilje.

Dersom imidlertid eksisterer

G

stensen virkelig går forud for essensen, er mennesket ansvarligt for det, det er. Og den første opgave for eksistentialismen må være at sætte ethvert menneske i besiddelse af det, det er, og lade hvile på det det fulde ansvar for dets eksistens. Endvidere, når vi hævder, at mennesket er ansvarligt for sig selv, vil vi ikke dermed sige, at mennesket kun er ansvarligt for sin egen individualitet, men det er ansvarligt for alle mennesker. Subjektivisme kan tages i to betydninger, og vore modstandere spiller på begge betydninger af ordet. Subjektivisme angår på den ene side den individuelle persons eget valg, og på den anden side det umulige i for et menneske at nå ud over subjektiviteten. Det er i det sidste, vi ser den dybe mening i eksistentialismen. Når vi siger, at mennesket vælger sig selv, mener vi ganske vist, at hver af os vælger sig selv; men deri ligger også, at vi i valget indbefatter alle mennesker. I virkeligheden er der ikke en af vore handlinger, der ikke, idet de skaber mennesket sådan som vi vil være, på

Mennesket er
fuldt ud
ansvarligt

Valget

Mennesket
vælger sig selv
samtidig
med at det
vælger alle
mennesker

Den
individuelle
handling for-
pligter
hele menne-
skeden

samme tid skaber et billede af men-
nesket sådan som vi mener, det bør
være. At vælge at være sådan eller
sådan, er på samme tid at bekræfte
værdien af det, vi vælger. Thi vi kan
aldrig vælge det onde. Det, vi væl-
ger, er altid det gode, og intet kan
være godt for os uden at være det
for alle. Dersom eksistensen derfor
går forud for essensen, og vi har i
sinde at eksistere samtidig med at
vi danner vort billede, så må dette
billede gælde alle og for hele vor
tidsalder. Således er vort ansvar me-
get større, end vi kunne være tilbøje-
lige til at antage; thi det omfatter
hele menneskeheden. Dersom jeg er
arbejder, og jeg vælger at melde mig
ind i en kristelig sammenslutning i
stedet for at være kommunist, fordi
jeg ved dette medlemskab vil angive,
at resignation egentlig er, hvad der
anstår mennesket bedst, at menne-
skeriget ikke skal befæstes her på
jorden, så tager jeg ikke blot mit
eget tilfælde med i afgørelsen: jeg
resignerer på alles vegne, og følge-
lig har min holdning forpligtet hele
menneskeheden. Og dersom jeg,

at gifte mig, sætte børn i verden, – ja, så (selv om dette giftermål udelukkende afhænger af min egen situation, min lidenskab eller mit ønske) binder jeg derved ikke alene mig selv men hele menneskeheden til monogami. Jeg er ansvarlig for mig selv og for alle, og jeg skaber et bestemt billede af mennesket, jeg vælger. Idet jeg vælger mig selv, vælger jeg mennesket.

Dette giver os forståelse af, hvad de noget højstemte ord som angst, forladthed og fortvivlelse dækker over. Det er, som De skal se, ganske ligetil. For det første: Hvad menes der med angst? Eksistentialisten indrømmer gerne, at mennesket er angst. Det har sin rod i følgende: Mennesket, som engagerer sig, og som gør sig klart, at han ikke alene er den, han vælger at være, men at han også er en lovgiver, der på samme tid vælger sig selv og hele menneskeheden, kan ikke undgå følelsen af sin totale og dybe ansvarlighed.

Angsten

Ganske vist, der er mange, som ikke er ængstelige; men vi påstår, at de

skjuler deres angst og flygter fra den.

Uden tvivl tror mange, at de kun engagerer sig selv ved deres handlen, og når man siger til dem: ja, men hvis alle bar sig ad på samme måde? så trækker de på skuldrene og siger: Alle mennesker bærer sig ikke sådan ad. Men man burde altid spørge sig selv: Hvad ville ske, dersom alle opførte sig på samme måde? Og man undslipper ikke denne foruroligende tanke uden ved en slags uredelighed.

Angst og
uredelighed

Den, som lyver, og som undskylder sig med, at sådan gør alle ikke, er en person, der ikke har det godt med sin samvittighed; thi det at lyve indbefatter en universel værdibestemmelse, der knytter sig til løg-

nen. Selv når den maskerer sig, kommer angsten tilsyne. Det er denne angst, Kierkegaard kalder Abrahams angst. De kender beretningen: En engel gav Abraham befaling til at ofre sin søn. Alt var i orden, dersom det virkelig var en engel, som var kommet, og som havde sagt: du er Abraham, du skal ofre din søn. Men enhver kan have grund til at spørge sig selv, før han foretager sig noget:

Kierkegaard
og angsten

E K S

Er det

er det

Hvilke

var e

halluc

de i t

de b

»Hv

Hur

Gud

i vi

Der

- h

en

me

m

el

p

v

v

f

Er det sikkert, at det er en engel, og er det sikkert, at jeg er Abraham? Hvilket bevis har jeg for det? Der var en sindssyg kvinde, som havde hallucinationer. Der blev talt til hende i telefonen, og der blev givet hende befalinger. Lægen spurgte hende: »Hvem er det, som taler til Dem?« Hun svarede: »Han siger, det er Gud«. Og hvad bevis havde hun så i virkeligheden for, at det var Gud?

Dersom en engel kommer til mig, – hvad bevis har jeg for, at det er en engel? Og dersom jeg hører stemmer, hvad beviser mig, om de kommer fra himlen eller fra helvede, eller fra underbevidstheden eller en patologisk tilstand? Hvordan kan jeg vide, om det er mig, stemmerne henvender sig til? Hvilket bevis har jeg for, at jeg virkelig er udpeget til at foreskrive menneskeheden min opfattelse af mennesket og mit valg? Jeg finder aldrig noget bevis, noget tegn, som gør det sikkert. Dersom en stemme henvender sig til mig, er det altid mig selv, som må afgøre, om denne stemme er englens stemme. Dersom jeg mener, at en hand-

Abraham og
englen